

VAPAUDEN TUULI, LUOMISEN ILO

Kokemuksia ja näkökulmia taideprojektis-
ta Alma-yhteisössä

Marja Löytämä

Opinnäytetyö
Toukokuu 2015
Sosiaalialan koulutusohjelma
Palveluohjaus ja sosiaalityö

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Palveluohjaus ja sosiaalityö

LÖYTÄMÄ, MARJA:

Vapauden tuuli, luomisen ilo

Kokemuksia ja näkökulmia taideprojektista Alma-yhteisössä

Opinnäytetyö 46 sivua, joista liitteitä 5 sivua
Toukokuu 2015

Opinnäytetyö oli taideprojekti Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry:n kaksoisdiagnoosikuntoutujille tarkoitetussa kuntoutusyksikössä Alma-yhteisössä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli antaa osallistujille mahdollisuus saada onnistumisen kokemuksia ja vahvistaa identiteettiään taideprojektin avulla. Tavoitteena oli myös madaltaa kynnystä taidelähtöisten menetelmien käyttöön yksikössä. Aihetta lähestyttiin *dialogisuuden* käsitteen avulla. Dialogisuus on vastavuoroista kommunikointia, toisen tiedon tasavaroista huomioonottamista sekä samalle tasolle asettumista muiden ihmisten kanssa. Tutkimuksen tavoitteena oli myös osallistujien hyvinvoinnin lisääminen iloa ja hyvää mieltä tuottavan luovan toiminnan myötä.

Opinnäytetyön tutkimusmateriaali kerättiin haastatteluina ja keskusteluina, opinnäytetyötä varten kehitetyllä viiden sanan menetelmällä, havainnoimalla sekä palautelomakkeilla. Myös opinnäytetyön tekijän reflektiopäiväkirja oli osa tutkimusmateriaalia. Työtä varten haastateltiin yhtä Alma-yhteisön asiakasta ja vastaavaa ohjaajaa. Opinnäytetyössä käytettiin fenomenologis-hermeneuttista tutkimustapaa, ja kyseessä oli käytäntölähtöinen tapaustutkimus. Tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää laajemmin, mutta niitä voidaan hyödyntää toiminnan kehittämiseen tutkimuskohteena olevassa yksikössä.

Tulosten mukaan pienimuotoinen projekti ei vaikuta osallistujien identiteettiin niin selkeästi, että osallistujat kiinnittäisivät siihen juurikaan huomiota. Taideprojekti täytti paikkansa hyvän mielen tuojana ja hyvinvoinnin lisääjänä. Osallistujat saivat onnistumisen ja yhteisyyden kokemuksia sekä halua osallistua taidelähtöiseen toimintaan tulevaisuudessakin. Tutkimus herätti mielenkiintoa tutkia aihetta syvemmin pidempiaikaisen taideprojektin muodossa, jolloin vaikutukset identiteetin muovautumiseen näkyisivät todennäköisesti selkeämmin. Taideprojektissa voisi yhdistää esimerkiksi kuvataiteita ja draamaa. Opinnäytetyön tulokset antavat selkeän viestin siitä, että taidelähtöistä toimintaa kuntoutuksessa kaivataan.

Asiasanat: dialogisuus, taidelähtöiset menetelmät, identiteetti, osallisuus

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree programme in Social Services
Option of Case Management and Social Work

LÖYTÄMÄ, MARJA:

The Wind of Freedom, the Joy of Creating
Experiences and Perspectives of an Art Project in Alma Community

Bachelor's thesis 46 pages, appendices 5 pages
May 2015

This thesis was an art project in the Alma community, which specializes in rehabilitating customers who have simultaneous substance abuse and mental health problems. The Alma community is a part of the Muotiala accommodation and activity center association. The purpose of this thesis was to give the participants opportunities to gain experiences of success and to strengthen their identities. Another aim was to lower the threshold to use art-oriented methods in the community.

The topic of this thesis was approached with the concept of *dialog*. Dialogue includes reciprocal communication, equal consideration of the other persons' knowledge as well as the ability to put oneself at the same level with other people. One purpose of the project was also to promote well-being and bring joy to the participants through creative activities.

The data were collected by doing interviews and through conversations, the "five-word method" has been developed for this thesis, observations and a feedback form. The researcher's learning diary was also a part of research material. One client and one senior counselor of the Alma community were interviewed for the research. The research angle was phenomenological and hermeneutic, and the research was a practical case study. The results of this thesis can be used for developing the activities in the Alma community.

The results showed no clear effect on the participants' identities due to the small scale of the project. However, it was easier to notice the positive effect the project had on the participants' well-being. The research aroused interest in studying this subject even deeper in a form of a long-term art project. This way, the impact on molding the identity could be clearer. The long-term art project could combine visual arts as well as drama. The results of this thesis indicate that art-oriented activities in rehabilitation are needed.

Key words: dialogicality, art-oriented methods, identity, inclusion

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	TAIDeprojektin TAUSTA.....	7
2.1	Taideprojektin tarve, lähtökohdat ja tavoitteet	7
2.2	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	9
2.3	Alma-yhteisö taideprojektin toteutuspaikkana	9
3	TAIDeprojektin TEOREETTINEN VIITEKEHYS	11
3.1	Vapautuksen pedagogiikka ja dialogisuus	11
3.2	Sosiodynaaminen ohjaus ja Mikhail Bakhtinin dialoginen ääni.....	12
3.3	Dialogisuus ja kumppanuussuhde.....	13
3.4	Dialogisuus ja identiteetti	14
3.5	Osallisuus ja täysivaltainen kansalaisuus	15
4	AIKAISEMPAA TUTKIMUSTA AIHEESTA.....	17
5	TAIDeprojektin SUUNNITTELU JA KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS	19
5.1	Taideprojektin suunnittelu	19
5.1.1	Ensimmäinen työskentelykerta	20
5.1.2	Toinen työskentelykerta	21
5.1.3	Osallistujien ja aikataulun sopiminen	22
5.2	Taideprojektin käytännön toteutus.....	23
5.2.1	Tutustumiskerta: Erään asiakkaan tarina	23
5.2.2	Ensimmäinen työskentelykerta	24
5.2.3	Toinen työskentelykerta	25
6	TUTKIMUSOTE JA AINEISTON HANKINTA.....	28
7	TUTKIMUKSEN TULOKSET	31
8	POHDINTA.....	36
	LÄHTEET.....	40
	LIITTEET	42
	Liite 1. Palautelomake	42
	Liite 2. Haastattelun teemakysymykset.....	43
	Liite 3. Havainnoinnin runko	44
	Liite 4. Suostumus taideprojektissa kerätyn tiedon käyttämiseen tutkimuksessa	45
	Liite 5. Suostumus haastattelumateriaalin käyttämiseen tutkimuksessa	46

1 JOHDANTO

Aikaisemman opinnäytetyön aiheeni peruunnuttua äkillisesti havainnointikohteen tuhopoltton vuoksi joulukuussa 2014, oli edessä uuden aiheen löytäminen nopealla aikataululla. Alkuvuodesta 2015 pohdin yhtenä vaihtoehtona opinnäytetyön tekemistä silloiseen harjoittelupaikkaani Kelaan. Olen kuitenkin käytännön ihminen, ja toiminnallinen projekti kiinnosti minua edelleen enemmän. Koska aikaisempi aiheeni oli ”Yhteisöllisyyden kehittyminen taideprojektin kautta vallatussa talossa”, halusin löytää uuden toteutuspaikan ja -tavan taideprojektille.

Olin ensimmäisenä opiskeluvuotenani osallistunut tamperelaisen kolmannen sektorin järjestön, Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry:n, organisoimalle mielenterveyskuntoutujien tukihenkilöiden vapaaehtoistyön kurssille. Mieleepi juolahti, että voisin hyödyntää tätä kokemusta opinnäytetyössäni. Katselin verkosta järjestön sivuja, ja huomasin heidän ottavan vastaan opinnäytetöitä eri toimintayksiköissään. Koska taiteet ovat itselleni tärkeitä ja koen saavani iloa ja voimavaroja luovista menetelmistä, ajattelin, että ne voisivat toimia muillakin muun muassa hyvinvoinnin ja itsetuntemuksen lisääjinä.

Soitin yhteen Muotiala ry:n yksiköistä ja sain ohjeet ottaa yhteyttä henkilöstöpäällikköön. Kävin hänen haastateltavanaan 1.4.2015 ja kävi ilmi, että voisin tehdä opinnäytetyöni kaksoisdiagnoosikuntoutujien yhteisöllisessä kuntoutusyksikössä. Minua kehoitettiin ottamaan yhteyttä vastaavaan ohjaajaan jatkon sopimiseksi Alma-yhteisössä.

Kuulin vastaavalta ohjaajalta puhelimesta palaveriaikaa sopiessamme, että Alma-yhteisössä oli tehty opinnäytetyö joulukuussa 2014 kaksoisdiagnoosikuntoutujan identiteetistä. Luin Emma Lindströmin opinnäytetyön ”Kaksoisdiagnoosikuntoutujan identiteetin rakentuminen ja muutos” Theseuksesta. Pohdinnassaan hän kertoo alun perin halunneensa toteuttaa toiminnallisen projektin, tavoitteena asiakkaiden identiteetin vahvistaminen.

Tästä sain inspiraation suunnitella yksinkertaisen, sovellettavissa olevan taideprojektin, jonka tavoitteena on tukea asiakkaan yksilöllistä identiteettiä sekä tuoda onnistumisen kokemuksia ja iloa luovan työskentelyn kautta. Projekti olisi myös työntekijöille

mahdollisuus taidepohjaisen toimintatavan kokeilemiselle niin, että kynnys olla itse toteuttajana madaltuisi. Kun kyseessä on taideprojekti, osallistujan vapaaehtoisuus, motivaatio ja halu kokeilla ovat olennaisia. Koska aikatauluni oli varsin tiukka, eikä projektiin ollut varsinaisesti budjetoitu rahaa, se täytyi toteuttaa pienimuotoisena.

Opinnäytetyöni perusta on dialogisuus. Se sisältää tasa-arvoisuuden periaatteen, kumppanuuden ja auktoriteettittomuuden. Uuden kokeileminen ja periaate, että kaikki osaavat, linkittyvät aikaisempaan aiheeseeni taideprojektiin vallatussa talossa, tietynlaisen punk-rock-asenteen ja anarkian hengessä. Olen innokas kokeilemaan uutta ja olen aina ollut kiinnostunut luovista menetelmistä. Ajattelen, että kokeileminen ei vaadi mitään erityistä koulutusta esimerkiksi taideterapiaan. Ryhmässä tai pareittain työskentelemällä ja antamalla ideoiden pulputa, voidaan luoda uutta ja löytää ehkä omasta sisimmästä käyttämättömiä voimavaroja ja taitoja.

Valitsin siis Alma-yhteisön vastaavan ohjaajan ja Muotiala ry:n toimintaterapeutin kanssa käymäni keskustelun pohjalta opinnäytetyöni aiheeksi taideprojektin suunnittelun, toteuttamisen ja raportoinnin kaksoisdiagnoosikuntoutujien kuntoutusyksikössä Alma-yhteisössä. Suunnittelin kaksiosaisen toimintamallin, jota voidaan jatkossa tarpeen ja kiinnostuksen mukaan soveltaa esimerkiksi sosiaalisten taitojen ryhmässä, kuten toimintaterapeutti ehdotti, tai ihan uudellisissa kokoonpanoissa. Ihanteellista on, jos prosessi jatkuu eikä pysähdy tämän opinnäytetyön tekemiseen.

En käsittele tässä opinnäytetyössä syvällisemmin identiteettiteorioita, kuntoutusta, yhteisöllisyyttä tai kaksoisdiagnoosia, koska Emma Lindström on tehnyt siinä perusteellista työtä haastattelututkimuksena toteuttamassaan opinnäytetyössä 2014. Keskityn käytännön toiminnan ja dialogisuuden kuvaamiseen sekä yksittäisen taideprojektin mahdollisiin vaikutuksiin identiteettiä ja hyvinvointia koskien. Pohdin myös osallisuuden käsitettä.

2 TAIDeprojektin TAUSTA

Tarkastelen tässä luvussa ensin taideprojektin tarvetta, lähtökohtia ja tavoitteita. Kerron lyhyesti tutkimustehtävästä ja tutkimuskysymyksistä. Lopuksi esittelen Alma-yhteisön taideprojektin toteutuspaikkana.

2.1 Taideprojektin tarve, lähtökohdat ja tavoitteet

Alma-yhteisössä on tarvetta taidepohjaiselle toiminnalle, vaikka ryhmätoimintaa onkin ennestään. Olemassa oleva toiminta painottuu työtoimintaan, kuten ruuanlaittoon, siivoukseen, kunnossapitoon ja sisustamiseen. Lisäksi on keskusteluryhmiä. Taidelähtöistä toimintaa käytetään satunnaisesti, jos asiakkaaseen on vaikea saada kontaktia muulla tavoin. Taidelähtöisiä menetelmiä identiteetin rakentajana pidetään kuitenkin yhteisössä tärkeinä, ja esillä on ollut ajatus, että niitä voisi käyttää enemmän. Niiden avulla voisi vahvista asiakkaiden itsearvostusta ja identiteettiä. Ne voivat olla tapa käsitellä tunteita ilman sanallista ilmaisua, koska Alma-yhteisön asiakasryhmälle identiteetin käsittäminen ja sanallistaminen on vaikeaa. Kun on mahdollisuus kokeilla, voi löytää itselle sopivan tavan ilmaista itseään. (Kanerva 2015.)

Alun perin toivottiin erityisesti naisille kohdistuvaa, taidepohjaista ryhmätoimintaa. Toive oli tullut asiakkailta. (Huhtala & Kanerva 2015.) Tässä tutkimuksessa toiminta olisi kuitenkin dialogisuuden tasa-arvoperiaatteen mukaisesti sukupuolisensitiivistä ja aikataulu- sekä budjettisyyistä tarjolla vain tietylle määrälle kiinnostuneita. Alma-yhteisön vastaava ohjaaja oli sitä mieltä, että taideprojektin liittyminen identiteettiin olisi luonteva jatkumo edelliselle opinnäytetyölle, vaikka heidän alun perin toivomansa, naisille suunnattu pidempiaikainen ryhmätoiminta ei toteutuisikaan. Toimintaterapeutin mielestä ideani taideprojektista oli ”kiva ja erilainen” ja mahdollisesti sovellettavissa myöhemmin muuhun yhteisön toimintaan. (Huhtala & Kanerva 2015.)

Kokemusten kautta osallistuja voi saada uusia identiteettejä, kuten luovan ihmisen identiteetti, uutta oppivan identiteetti tai rohkean kokeilijan identiteetti. Yhteinen tekeminen, uudet mahdollisuudet ja valinnat synnyttävät osallisuutta. Tutkimuksessa oli tärkeää,

että kaikki osallistujat, asiakkaat, työntekijät ja tutkimuksen tekijä, olivat niin sanotusti samassa veneessä eikä rooleja korostettu tarpeettomasti.

Toiminnallisuudessa dialogisuus tarkoittaa tasa-arvoisen ja kunnioittavan vuorovaikutuksen lisäksi sitä, että toiminnalla ei ole varsinaista ohjaajaa, vaan päätökset tehdään yhdessä keskustelemalla ja jokaisen kokemukset sekä ajatukset tulevat kuulluiksi, kirjoittaa psykologi Kauko Haarakangas (2011, 228–229). Tavoitteena olikin, että tutkijan rooli projektissa olisi olla yhteistyökumppani eikä niinkään ohjaaja, joka kertoo, mitä tehdään. Alma-yhteisön henkeen tämä tuntui sopivan siinäkin mielessä, että työntekijät siellä eivät käytä nimeuloja, titteleitä tai työvaatteita. Projektin aikana esittäydyimme etunimillä, ja kerroin olevani sosionomiopiskelija. Sen jälkeen toimin yhtenä ryhmän jäsenistä, toki ottaen vastuun järjestelyistä ja kertoen toiminnan pääpiirteet osallistujille.

Sen lisäksi, että tutkimuksen avulla saataisiin vastauksia tutkimuskysymyksiin, tärkeänä tavoitteena oli myös tuottaa osallistujille iloa ja hyvinvointia antamalla mahdollisuus luovaan toimintaan. Jörn Donnerin (Toijonen 2015, 19) mukaan taide ja kulttuuri ovat elämisen edellytys, kokemuksena väylä arvokkaaseen elämään. Taiteet voivat olla suuri voimanlähde elämässä.

Opetusministeriön toimintaohjelmaehdotuksessa ”Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia” 2010–2014 tavoitteena on hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen taiteen keinoin sekä osallisuuden lisääminen yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan tasoilla (Liikanen 2010, 3). Ehdotuksen mukaan taide ja kulttuuri ovat yksi osa sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja niiden tulisi sisältyä hoito- ja palvelusuunnitelmaan, koska ne sopivat hyvin hoitotyön ja kuntoutuksen tueksi. Taide- ja kulttuuritoiminta ovat keskeisiä hyvän elämän ja arjen elementtejä. Omat elämykset, luovat voimavarat, osallisuus ja vuorovaikutus muiden ihmisten kanssa antavat mahdollisuuden voimaantumiselle, itsensä kehittämiselle ja toimintakyvyn ylläpitämiselle. (Liikanen 2010, 25, 27,34.)

Ihmisillä on tarve saada äänensä kuuluville ja tulla näkyviksi: tähän taide antaa mahdollisuuden. Taide antaa keinoja ilmaista asioita, joihin sanat eivät taivu, ja luo samalla yhteyttä tunteisiin. Osallistava taide rakentaa dialogisen suhteen ympäröivään maailmaan: tätä kutsutaan myös sosiaaliseksi innostamiseksi, joka parhaimmillaan jättää lähtemättömän jäljen tunnemuistiimme. Taide kuuluu kaikille, se ei ole kenenkään yksityistä omaisuutta. (Tampereen yliopisto 2013, 10.)

Kaiken inhimillisen toiminnan ehtona on, että ihmiset elävät yhdessä toistensa kanssa, kokoontuvat yhteen, kommunikoivat ja toimivat yhteisissä asioissa. Kun löydetään yhdessä ehkä hämärillekin havainnoille osuvia ja yhteisesti jaettavia ilmaisuja, kommunikatio uusintaa sitä, mitä ollaan tekemässä. Se voi virkistää niin, että ilo, rohkeus ja kriittisyys kasvavat. (Helne & Laatu 2006, 250.)

2.2 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimustehtävänä oli suunnitella, toteuttaa ja raportoida 13.4.2015 Alma-yhteisössä vastaavan ohjaajan ja toimintaterapeutin kanssa käydyn keskustelun pohjalta taideprojekti. Tutkimus on käytäntölähtöinen tapaustutkimus, jonka avulla saadaan seuraavalaista tietoa:

Millaisena osallistujat kokivat tämän taideprojektin?

Kokivatko he identiteettinsä muotoutuvan projektin myötä ja jos, niin miten?

Miten dialogisuus toteutui taideprojektissa?

Onko tämäntyyppinen toimintamalli tarpeellinen Alma-yhteisössä tulevaisuudessa?

2.3 Alma-yhteisö taideprojektin toteutuspaikkana

Alma-yhteisö on voittoa tavoittelemattoman Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry:n ylläpitämä tuettua asumista ja päivätoimintaa tarjoava yhteisöllinen kuntoutusyksikkö. Tuki voi olla asiakkaan tilanteesta riippuen perustukea, vahvaa tukea tai harvennettua tukea. Palvelut on suunnattu ensisijaisesti kaksoisdiagnoosikuntoutujille, eli asiakkaille, joilla on sekä mielenterveys- että päihdeongelma. (www.muotiala.fi.) Almassa on käytössä omaohjaajamalli: jokaiselle asiakkaalle on nimetty kaksi omaohjaajaa (Kanerva 2015).

Alma-yhteisössä toteutetaan ratkaisu- ja voimavarakeskeisiä tukitoimia. Toiminta on tavoitteellista: jokaiselle kuntoutujalle laaditaan henkilökohtainen kuntoutussuunnitelma, jonka mukaan yhteistyö työntekijöiden kanssa toteutuu. Tukitoimet ovat tulevaisuuden suuntaavia ja edistymistä arvioidaan säännöllisesti. Tavoitteena on tukea päihdeistä vapaata elämää ja lisätä psyykkistä hyvinvointia. Yksilöllisen tuen lisäksi Almassa on

toiminnallisia ja vertaistuellisia ryhmiä. Työn yhtenä tavoitteena on tukea asiakasta osallistumaan myös kodin ulkopuolella. (www.muotiala.fi.) Päähteen sijaan olisi tärkeää löytää muuta sisältöä elämään, toisenlaisia merkityksiä (Kanerva 2015).

3 TAIDEPROJEKTIN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Taideprojektin teoreettinen viitekehys muotoutui vasta toteutussuunnitelman jälkeen. Koko elämäkokemukseni ja kaikki tähän saakka oppimani vaikuttivat projektisuunnitelmaan. Oli mahdotonta muistaa tai tiedostaa, mihin kaikkeen ideat pohjautuivat. Jälkeenpäin selkiytyi, että Paulo Freiren (2005) vapautuksen pedagogiikka ja dialogisuus oli vahvasti läsnä projektissani, oikeastaan sen kantavana voimana. Freireläisen ajattelun kanssa sopivat yhteen R.Vance Peavyn (2006) sosiodynaamisen ohjauksen periaatteet sisältäen Mikhail Bakhtinin dialogisen äänen, ja kumppanuussuhde, josta Kirsi Juhi (2006) kirjoittaa. Kerron tässä luvussa tarkemmin näistä teorioista sekä pohdin lopuksi dialogisuutta ja identiteettiä sekä osallisuutta.

3.1 Vapautuksen pedagogiikka ja dialogisuus

Freiren mukaan muutosta ei ole ilman toimintaa. Ihmiset eivät kasva hiljaisuudessa, vaan toiminnan ja reflektion vuorovaikutuksessa, kielen ja työn kautta. Sana ja toiminta kulkevat rinnakkain. Dialogi on myös luovaa toimintaa. Aidosti dialogisen toiminnan teoriassa subjektit kohtaavat tasa-arvoisessa yhteistyössä, tavoitteenaan muuttaa maailma. Subjektit saattavat tosin toimia eri tasoilla ja heillä voi olla erilainen vastuu toiminnasta. Ominaispiirteenä on juuri yhteistyö, joka saavutetaan kommunikaation avulla. Tämä onnistuu vain, jos toiminta on vapautukseen pyrkivää, aidosti inhimillistä, myötäelävää, rakastavaa ja nöyrää. Aitoa dialogia ei voi olla ilman syvää rakkautta maailmaa ja ihmisiä kohtaan. Se vaatii uskoa ihmisen kykyyn tehdä ja uudistaa, luoda ja uudelleen luoda, tulla yhä täydemmin ihmiseksi. Dialogisessa toiminnassa on sijaa myös osallisuudelle. (Freire 2005, 95–97, 99, 186–187.)

Freire (2005, 69, 71–73) kirjoittaa, että muutoksia ei voi tehdä sorrettujen puolesta, vaan yhteistyössä heidän kanssaan. Inhimillistävä pedagogiikka luo pysyvästi dialogisen yhteyden sorrettujen ja toiminnan mahdollistajien (asiakkaiden ja työntekijöiden) välille. Saavuttaessaan tietoisuuden todellisuudesta yhteisen reflektion ja toiminnan kautta, he ymmärtävät luovansa todellisuutta joka hetki uudelleen. Tällä tavoin sorrettujen läsnäolosta omassa vapautumisprosessissaan syntyy vahvaa sitoutuneisuutta. He alkavat uskoa itseensä tiedostaessaan tilanteensa ja osallistuessaan vapautuksensa puolesta käy-

tävään taisteluun. Tämä oivallus ei ole vain älyllinen, vaan toiminnan on myös kuuluttava siihen. Kun tämä toiminta sisältää vakavaa pohdintaa, se muuttuu praksikseksi eli tietoiseksi toiminnaksi.

Pedagogisen suhteen yksi oleellinen periaate on, että työntekijä odottaa asiakkaalta parasta, jolloin tämä saattaa alkaa käyttäytyä tuon odotuksen mukaan (Hämäläinen & Kurki 1998, Mönkkösen 2007, 48, mukaan). Tietoisien toiminnan saavuttamiseksi on luotettava asiakkaiden kykyyn ajatella. Ilman luottamusta on mahdotonta toteuttaa dialogia, reflektiota tai kommunikaatiota (Freire 2005, 70).

3.2 Sosiodynaaminen ohjaus ja Mikhail Bakhtinin dialoginen ääni

Peavyn sosiodynaamisen ohjauksen oppaassa dialogisuutta kuvataan ohjaajan ja avunhakijan välisenä vuorovaikutuksellisena, yhteistyötä korostavana, avomielisenä ja neuvotteluun perustuvana suhteena. Siinä luovuus ja äly toimivat yhdessä vahvistaen avunhakijan edistymistä. Sosiodynaamiseen näkökulmaan sisältyy myös ajatus, että ohjauksessa kannattaa lopettaa saman vanhan tekeminen ja kokeilla jotain uutta ja erilaista. Ohjauksen pitäisi myös lisätä ihmisen vapautta. (2006, 23, 39, 55.)

Peavy (2006, 6–7) loi termin ”sosiodynaaminen” uskoessaan sosiaalisen vaikuttamisen tärkeyteen dynaamisissa prosesseissa, joissa itseä tai minuutta rakennetaan eli konstruoidaan. Hän uskoi vakaasti muutosta aikaansaavaan energiaan, joka syntyy, kun ihmiset ryhtyvät yhteistyössä uusia merkityksiä luovaan dialogiin.

Venäläinen kirjallisuusteoreetikko Mikhail Bakhtin on tunnettu ihmisen olemassaolon dialogista luonnetta koskevista oivalluksistaan. Hän varoitti tekemästä ihmisistä objekteja ja muistutti, että ihmisolennot ovat jatkuvasti kehittyviä. Hän esitti, että minuutta kannattaa ajatella ikään kuin hotellina, jossa on monta huonetta. Jokaiseen huoneeseen on majoittunut jokin ääni. Jos ihminen ei ole koskaan valmistanut ruokaa, hänen minuudessaan ei silloin ole ”ruuanlaittajan ääntä”. Kuitenkin, kun tietty ääni on asettunut minuuden hotelliin, se ei lähde sieltä koskaan pois. Se voi joskus jäädä taka-alalle, mutta se voidaan kutsua uudelleen esiin sellaisena kokemuksen äänenä joka se on. (Bakhtin 1986, 1991, Peavyn 2006, 49–50, mukaan.)

Dialogiseen keskusteluun voi soveltaa Bakhtinin käyttämää, musiikkitieteestä lainattua metaforaa polyfonia. Melodiat ovat kontrapunktissa toistensa kanssa eikä mikään ääni dominoi toista. Bakhtinin polyfoniassa yhdistyvät useat yksilölliset tahdot. Keskustelutilanteissa toteutuu polyfonia silloin, kun eri tietoisuudet voivat tuoda oman äänensä täysipainoisesti puheena olevan teeman yhteiseen käsittelyyn. (Haarakangas 2011, 136–137.) ”Totuus ei synny yhden ihmisen päässä: se syntyy totuutta yhdessä etsivien ihmisten välillä, heidän dialogisessa kanssakäymisessään ” (Bakhtin 1991, 162, Haarakangas 2011, 139 mukaan).

Bakhtinin teoriassa esiintyy myös ilmaisu ”oma sana, vieras sana”. Omassa sanassa on kuultavissa puhujan kanta käsiteltävään asiaan, hänen äänensä. ”Ääni” tarkoittaa puhujan persoonallisuuden ja minuuden ilmentymistä hänen omassa positiossaan. Oma sana ja vieras sana sulautuvat dialogissa toisiinsa, ja puhe täyttyy paitsi omista sanoista, myös muille alun perin kuuluneista sanoista. Elämämme on siis jatkuvaa suurta dialogia, jossa sanat ja niiden merkitykset siirtyvät vuorovaikutuksessamme toisillemme, saavat vaikutteita toinen toisiltaan ja voivat muuttua merkityksiltään näissä kohtaamisissa. Kieli on Bakhtinin mukaan sanallista ilmaisua enemmän, se on kokonaisvaltaista ruumiin ja mielen viestintää. Kaikki, mitä viestitämme, on aina vastaus johonkin tai jollekin. Elävässä keskustelussa jokainen sana myös etsii ja odottaa vastausta, haluaa tulla kuulluksi, ymmärretyksi ja saada vastauksen. (Bakhtin 1981, 1986, 1991, Haarakangas 2011, 134–135 mukaan.)

3.3 Dialogisuus ja kumppanuussuhde

Dialogisuus tulee esille kumppanuussuhteessa. Se on vastavuoroisuutta, toisen tiedon tasa-arvoista huomioonottamista sekä horisontaalista samalle tasolle asettumista muiden ihmisten kanssa. Sosiaalityötä tarkastellaan työntekijän ja asiakkaan välisenä suhteena, ja sen sisältö määrittyy sen mukaan, miten nämä osapuolet toisensa kohtaavat ja millaisiksi heidän keskinäiset roolinsa näiden kohtaamisten kautta muodostuvat. Molempien rooliin kuuluu tasa-arvoisena kumppanina toimiminen. (Juhila 2006, 11, 14, 119, 138.)

Postmoderni valtautuminen on vuorovaikutustaitojen kehittämistä. Koska valtautumisessa keskeisessä roolissa ovat asianosaiset itse, työntekijöille hahmotellaan tukijan ja mahdollistajan roolia. (Juhila 2006, 121,123.) Kaikilla ihmisillä on kykyjä ja vahvuuk-

sia, jotka täytyy ensin tunnistaa. Niitä on kehitettävä ja vahvistettava, että ne voivat olla pohjana toiminnalle yksilön, yhteisön ja muilla, esimerkiksi perheen tasoilla. Oletus on, että ihmiset kykenevät oppimaan, kasvamaan ja muuttumaan, mikäli heille annetaan sopivaa ohjausta ja riittävät aineelliset resurssit. (Rose 2003, 201–202, Juhilan 2006, 121–122 mukaan.) Kyse on ihmisen elämäntarinan muokkaamisesta ja ”toisten mahdollisuuksien” ja ”uusien aloitusten” etsimisestä. Olennaista on asiakkaiden itsensä toteuttamisen tukeminen heidän omien lähtökohtiensa pohjalta. (Juhila 2006, 117.)

3.4 Dialogisuus ja identiteetti

Identiteettiin dialogisuus liittyy muun muassa siten, että dialogi parantaa yhteisesti jaettua ymmärrystä osallistujien mielen maailmasta. Dialogisessa suhteessa voi kokea olevansa olemassa, elävänä osallistujana maailman menossa yhdessä muiden kanssa. (Haarakangas 2011, 134–135, 229.) Sosiaalipedagoginen kasvatus ja työskentely pyrkivät vahvistamaan ihmisen persoonaa ja identiteettiä niin, että hänestä tulisi sisältäpäin ohjautuva subjekti, joka kykenee tekemään valintoja elämässään aidosti omista tarpeistaan käsin. Sosiaalipedagogisen toiminnan tarkoituksena on löytää keinoja auttaa ihmisiä vapauttamaan ajatteluaan ja toimintaansa. Tässä on vahvasti läsnä Freiren ajatus muutoksen mahdollisuudesta toiminnan kautta. (Korpela & Rytkö & Salmivaara 2009, 50.)

Kategorisointi on oleellinen osa ihmisten välistä kanssakäymistä, eikä siitä voida päästä eroon kokoaan. Ihmisen sijoittaminen johonkin kategoriaan antaa vinkkejä siitä, miten häneen pitäisi suhtautua ja minkälaisia ominaisuuksia hänellä on. Kategorisointi on väistämättä seurauksellista, koska se tuottaa ihmisille sosiaalisia identiteettejä, jotka todentuvat vuorovaikutuksessa. (Juhila 2006, 205–206.) Stigma määrittyy niiden kulttuuristen stereotyyppien kautta, joita ihmisen tiettyihin ominaisuuksiin ja elämäntapoihin liitetään. Stigman kantajan minuus alkaa omaksua yhteisön näkökantaa hänestä, ja hänen identiteettinsä alkaa muokkautua yhteisön odotusten mukaiseksi. (Haarakangas 2011, 180.)

Erojen ja moninaisuuden korostaminen, räätälöityjen työtapojen tarve ja monet mahdolliset pulmatilanteiden ratkaisut ovat asioita, jotka liittyvät kysymykseen identiteetin rakentamisesta.” Kuka minä olen” ja ”millainen on elämäni” ovat aina uudelleen neuvo-

teltavissa ja monikkomuotoisesti vastattavissa. Ihmiset työstävät elämäänsä ja identiteettiään jatkuvana prosessina. (Juhila 2006, 115–116.)

Ilman sosiaalisuutta meillä ei voi olla minuuksia. Ihmiset oppivat uutta toimiessaan yhdessä: toisten esittämiä näkökulmia voi puntaroida ja ottaa niitä käyttöön, jos kokee ne itselleen mielekkäiksi. Yhteistyö on enemmän kuin osiensa summa. Sosiodynaamisessa ohjauksessa sekä asiakas että työntekijä ovat aktiivisia tietäjiä, kumpikin tietää parhaiten, mutta eri asioita. Näiden tietojen yhdistäminen tekee molempien elämästä paremman. (Peavy 2006, 53, 56–57.)

Yhteistoiminnallisuuteen sisältyy yhteisen tavoitteen lisäksi luottamus, kunnioitus ja ystävyys työntekijän ja asiakkaan välillä. Työntekijä voi samanaikaisesti olla tilanteessa läsnä henkilökohtaisella tasolla, pitäen silti langat käsissään ammatillisuutensa säilyttäen. (Mönkkönen 2007, 120–122.) Näen, että sosiaalipedagoginen työskentelytapa tuottaa myös pysyvämpiä tuloksia, koska se voi muuttaa ihmisen suhtautumista itseensä. Uudenlaiset identiteetit tulevat mahdollisiksi.

3.5 Osallisuus ja täysivaltainen kansalaisuus

Kumppanuussuhteeseen perustuvaa sosiaalityötä, joka ottaa huomioon erot ja toisen tiedon, voidaan luonnehtia osallistavaksi. Osallistaminen koskee molempia osapuolia: asiakkaat osallistavat työntekijöitä omaan tietoonsa, ja työntekijät taas pyrkivät tukemaan asiakkaiden elämänratkaisuja täysivaltaista kansalaisuutta tukevalla tavalla. Täysivaltainen kansalaisuus on osallistavan sosiaalityön keskeinen lähtökohta ja tavoite. Pelkästään toisen tiedon kuunteleminen ei kuitenkaan aina riitä, vaikka kuulluksi ja vakavasti otetuksi tuleminen voikin olla ihmiselle merkittävä osallisuuden kokemus. Kun asiakkaan tieto tulee keskeiseksi osaksi asiakkaan ja työntekijän välistä dialogia, sitä arvioidaan ja myös muutetaan yhteistyössä. (Juhila 2006, 118–119.)

Olen Leena Kurjen (2002, 54–55) kanssa eri mieltä siitä, miten Freiren vapautuksen/sorrettujen pedagogiikkaa pitäisi tulkita. Kurki painottaa niin sanottua ”pehmeää” lukemistapaa. Se antaa aineksia yhteisöperustaiselle lähestymistavalle painottaen ryhmätyötä, molemminpuolista kunnioitusta, keskustelua ja kokemuksellisuutta. Itse olen ”kovan” tulkinnan kannalla. Silloin ei unohdeta edellisten lisäksi suoraa poliittista funk-

tiota, vastakkainasettelua ja taistelua. Pehmeässä tulkinnassa vapautus on vaarassa tyydyttyä paikalliseksi puuhasteluksi, jossa toki voi olla paljon hyviä elementtejä. Maailmaa voi kuitenkin muuttaa ratkaisevasti vain rakenteelliseen epäoikeudenmukaisuuteen puuttumalla. Jos kriittiseltä pedagogikalta katkaistaan kynnet ja se pelkistetään asiakaslähtöisyydeksi, siitä jää puuttumaan yhteiskuntakritiikki ja vallankumouksen agenda (McLaren 2000, 35).

Käytännössä tämä kova tulkintatapa tarkoittaa ensinnäkin vallitsevan arvo- ja valtakulttuurin tunnustamista ja tunnistamista sosiaalityössä. Liittämisen ja kontrollisuhteessa työntekijän roolina on liittää asiakkaita yhteiskunnassa vallitsevaan valtakulttuuriin ja kontrolloida niitä, joiden liittämisen on vaikeuksia (Juhila 2006, 49). Kumppanuussuhteeseen perustuvan, osallistavan sosiaalityön tärkeä ulottuvuus on marginalisoitujen ryhmien vahvistaminen. Se on muun muassa asiakkaiden rohkaisemista vaatimaan omia oikeuksiaan erilaisissa viranomaisinstituutioissa, myös sosiaalialan omissa instituutioissa. (Juhila 2006, 119–120.) Vahvistaminen edellyttää lisäksi osallistumista poliittiseen päätöksentekoon ja väsymätöntä taistelua oikeudenmukaisemman ja tasa-arvoisemman maailman puolesta. Kun tunnistaa sorron, ei pidä tyytyä kärsivällisesti odottelemaan, että se katoaisi itsestään (Freire 2005, 51).

Rakenteellinen väkivalta ja eriarvoisuus ovat jo niin itsestään selvä osa yhteiskuntaa, että sitä on vaikea tunnistaa siksi, mitä se todellisuudessa on. Jos olosuhteet olisivat lähtökohtaisesti tasa-arvoisia ja ihmisillä olisi riittävästi valinnan mahdollisuuksia, ei tarvittaisi osallistavia toimenpiteitä tai varsinkaan kontrollia ja sanktioita. Silloin yhteiskunta olisi aidosti dialoginen.

4 AIKAISEMPAA TUTKIMUSTA AIHEESTA

Tutkimusta kuvataiteen käytöstä yli 30-vuotiaiden mielenterveys- ja päihdeasiakkaiden kuntoutumisen tukemisessa sosiaalialalla on suhteellisen vähän. Kuvataidelähtöisten menetelmien käyttöä löytyi lähinnä lasten ja nuorten tai jo laitoshoidossa olevien ikäihmisten parissa tehdystä tutkimuksesta. Erilaisia luovien menetelmien ryhmiä on olemassa paljonkin, mutta taiteen roolia sosiaalityössä ei ole juurikaan tutkittu, kertoo Terveystien ja hyvinvoinnin laitoksen erityisasiantuntija Päivi Känkänen Perhehoito-lehdessä (Nurmisen 2012, 16–17 mukaan).

Yhtenä syynä tähän voi olla se, että taidelähtöisten menetelmien käyttö mielletään edelleen ammattitaiteilijoiden tai taideterapeuttien alueeksi, ja sosiaalialan opiskelijat eivät helposti lähde toteuttamaan taidelähtöisiä projekteja. Toisaalta on haasteellista tulkita sitä, mikä osa kuntoutumisesta on juuri taidelähtöisten menetelmien aikaansaamaa kokonaisvaltaisessa kuntoutumisen prosessissa. Syynä toiminnallisten projektien vähäisyyteen on todennäköisesti myös se, että projekteista tulee aina kustannuksia. Tästä syystä tämäkin taideprojekti oli hyvin pienimuotoinen. Opiskelijoilla ei ole mahdollisuutta toteuttaa projekteja taloudellisista syistä, ja työelämätahtotkaan eivät välttämättä pysty sijoittamaan niihin rahaa. Tilaaja-tuottajamallin mukanaan tuoma kilpailutus kaivaa entisestään palveluiden tuottajien mahdollisuuksia kokeilla uutta (Kanerva, 2015). Lisäksi eriytyneet palvelut kaksoisdiagnoosikuntoutujille ovat suhteellisen uusia, eikä tutkimusta tästä asiakasryhmästä ole senkään vuoksi paljon.

Tampereen yliopiston julkaisussa ”Voimaa taiteesta” (2013) on mielenkiintoisia toimintamalleja taideprojektien toteuttamiseen eri asiakasryhmien kanssa. Siinä kerrotaan käytännön kokemuksia ja halutaan tuoda taide lähelle asiakkaita esimerkiksi kouluttamalla ja innostamalla henkilökuntaa luovien menetelmien käyttöön työssään (2013, 50). Tärkeä on myös Sopimusvuori ry:n lähihoitajan huomio (2013, 49) siitä, että asiakkailta voi löytyä yllättäviä kykyjä ja voimavaroja, kun niillä vain on tilaa toteuttaa:

Olin yllättynyt, kun kuulin, että dementoituneiden asukkaiden oli tarkoitus ottaa kuvia digikameralla. Ajattelin, että mitähän siitäkin tulee, eiväthän kaikki edes tiedä, mikä digikamera on. Meillä on vieläpä aika haasteellisia asukkaita. Monet eivät välttämättä muista, mitä tehtiin puoli tuntia sitten. Ennakkoluuloni karisivat, kun näin, että jälkeä syntyy. (Tampereen yliopisto 2013, 49.)

Samassa julkaisussa korostetaan taiteen hyvinvointia tukevaa vaikutusta. Sen lisäksi, että taiteet ja kulttuuri tuovat iloa ja nautintoa sellaisenaan, ne edistävät yhteisöllisyyden muodostumista, lisäävät elinpiirin viihtyisyyttä ja niillä katsotaan olevan yhteys hyvään koettuun terveyteen. Taidetta tarvitaan, koska etäännytetyn tapa lähestyä vaikeita asioita tuo ne helpommin käsiteltäväksi. (Tampereen yliopisto 2013, 8–9.)

Opinnäytetyössä ”Alakko nää? Opas Oulun kaupungin harrastus- ja vapaa-ajantoiminnoista Miepä- kuntoutukselle” (Lehtiaho & Saastamoinen 2007) kulttuuri ja taide nähdään yhtenä osana kaksoisdiagnoosikuntoutujien kuntoutumisprosessia liikunnan ja luonnon ohella. Luovien ja ilmaisevien menetelmien päämääränä on rohkaista asiakkaita etsimään sanoja ja muotoja sellaisille ajatuksille, tunteille ja mielikuville, jotka eivät ole vielä sanallisella tasolla. Tutkimuksessa muistutetaan myös, että kaikille asiakkaille taiteet eivät ole suuri mielenkiinnon kohde. Opinnäytetyössä tarkasteltava ikäryhmä on 18–30-vuotiaat, eikä kyseessä ole taideprojekti, vaan opas taide- ja kulttuuritarjonnasta kyseiselle asiakasryhmälle. (2007, 5–6, 9, 12.)

Järvelän, Joutsin, Koskelan ja Natrin (2008, 98–99) tutkimuksen ”Starttivalmennus–taiteen tekemisen keinoin kohti elämää” tulokset kertovat, että taiteilla pitäisi olla vaikuttanut paikkansa syrjäytymisen ehkäisemiseen tähtäävissä sosiaalipalveluissa. Tutkimuksessa nojataan freireläiseen ajatteluun ja tutkittavana kohteena olivat tässäkin nuoret. Starttivalmennukseen tullessa nuorista 80 % oli passiivitulassa olevia työttömiä. Toiminnan päättyessä passiivitulassa olleiden nuorten määrä väheni tulotilanteeseen verrattuna 80 prosentista 23 prosenttiin. Taidelähtöisten menetelmien käytön vaikutukset olivat siis merkittäviä.

5 TAIDEPROJEKTIN SUUNNITTELU JA KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS

Tässä luvussa kerron ensin taideprojektin suunnitteluvaiheesta. Seuraavaksi kokoan tutkimuksen aineistonhankintamenetelmät, jotka syntyivät suunnitteluvaiheen aikana. Lopuksi kuvaan toteutunutta projektia.

5.1 Taideprojektin suunnittelu

Taideprojekti koostuu kahdesta eri toimintakerrasta, joiden kesto on noin 1 tunti/kerta. Kertojen välillä on hyvä olla noin viikko, jotta ensimmäisen kerran kokemukset ehtivät sisäistyä. Maalaustyöskentely tapahtuu pareittain asiakkaan ja omaohjaajan yhteistyössä. Pilottikokeilussa halusin itsekkin osallistua työskentelyyn ja saada siitä henkilökohtaisen kokemuksen, joten minulle sovittiin työpari Alma-yhteisön asiakkaiden joukosta.

Pyrin suunnittelemaan toimintakerrat mahdollisimman kiireettömiksi ja rennoiksi niin, että ajatuksilla olisi tilaa lentää ja suorituspaineita tulisi mahdollisimman vähän. Teke- miselle on vain vähän sääntöjä mahdollistaen ideoinnin ja itsensä toteuttamisen. Tavoit- teena on, että toiminta olisi yhtä luonnollista kuin hengittäminen

Toteuttamispaikaksi sovittiin vastaavan ohjaajan kanssa Alma-yhteisön ryhmätila, jossa oli kolme työpöytää, vesipiste käsien ja välineiden pesua ja kaappi tarvikkeita varten. Katsoimme, että ryhmätilasta löytyi kertakäyttölautasia ja -lusikoita värien annosteluun, pienempiä pensseleitä, maalarinteippiä sekä jätösäkkejä. Jätösäkeillä suojattaisiin pöydät ja niistä leikattaisiin suojaessut.

Työskentelypaikka on hyvä olla koko ajan sama, koska se helpottaa orientoitumista var- sinaiseen maalaamiseen. On tärkeää, että paikka on rauhallinen eikä siellä ole ulkopuo- lisia häiriötekijöitä. Vastaava ohjaaja lupasi huolehtia siitä, että ryhmätila olisi siisti ja tarkoituksenmukainen taideprojektin toteuttamista varten. Ryhmätilaa oli käytetty pää- asiassa verstaana.

Sain luvan Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry:n toiminnanjohtajalta käyttää 100 € taideprojektin materiaalihankintoihin. Selvitin myös, että asiakkaat saisivat valmiit työt

itselleen. Sovimme vastaavan ohjaajan kanssa, että ostan materiaalit ennen ensimmäistä maalauskertaa ja toimitan kuitit hänelle. Ostin kangasvärejä, isoja pensseleitä ja luonnonvalkoista puuvillakangasta. Kutistin kankaan kotona ennen maalaamista pesemällä sen 60 asteessa. Päätin vielä tuoda omia kangasvärejäni, pensseleitäni ja muutamia valmiiksi muotoon ommeltuja kangaspohjia täydentämään materiaalivalikoimaa.

5.1.1 Ensimmäinen työskentelykerta

Ensimmäisellä kerralla tapaaminen voidaan aloittaa pienellä alkulämmittelyllä, kuulumisten vaihdolla. Apuna käytetään esimerkiksi erivärisiä kiviä, pahveja tai käsillä olevia väripurkkeja. Niistä osallistuja valitsee sen hetkiseen mielentilaansa sopivan ja kertoo toiselle valinnastaan. Tarkoituksena on virittäytyä värien maailmaan tulevaa maalaamista ajatellen. Omaan itseensä ja ajatuksiinsa keskittyminen hetkeksi luo myös pohjaa varsinaiselle maalaustyöskentelylle.

Ensimmäisellä työskentelykerralla työpari maalaa yhteiselle kankaalle kangasväreillä pohjan seuraavaa kertaa varten. Työpari päättää yhdessä keskustelemalla työn mallin, värit ja toteutuksen. Parasta olisi, jos työn materiaalitkin voisi vapaasti valita, mutta käytännön syistä johtuen tässä projektissa kaikki käyttävät kangasta ja kangasvärejä. Valitsin välineiksi kangasvärit, koska ne olivat minulle ennestään tuttuja, suhteellisen halpoja sekä helppoja ja turvallisia käyttää esimerkiksi öljyväreihin verrattuna. Halusin myös, että töistä tulee käyttöä ja pesua kestäviä, jotta niitä voidaan käyttää mahdollisimman monipuolisesti ja tarvittaessa ripustaa vaikka ulos.

Kun pohja on saatu valmiiksi ja kuivumaan, seuraa työskentelyn purku suunnittelemani viiden sanan mallilla. Jokainen osallistuja kirjoittaa omalle paperilleen viisi eri sanaa, joiden kokee kuvastavan äskeistä maalaustyöskentelyä. Miltä se tuntui? Millaista oli maalata? Mitä maalaaminen toi mieleen? Kun kumpikin on kirjoittanut viisi sanaansa, molemmat merkitsevät plus- tai miinusmerkillä, onko sana omasta mielestä positiivinen vai negatiivinen. Jos se on neutraali, merkitään molemmat merkit. Sanoista ja niiden merkityksistä keskustellaan yhdessä. Onko yhteisiä sanoja? Papereihin kirjoitetaan nimi ja päivämäärä, ja ne säilytetään seuraavaa kertaa varten.

Päädyin käyttämään maalaamistyöskentelyn purkamisessa tätä viiden sanan menetelmää, koska ajattelen, että lähes jokainen pystyy kuvaamaan prosessia muutamalla sanalla. Tavoitteena on pitää purku matalan kynnyksen toimintana, ja kokemuksen mukaan ensimmäiset asiat, jotka tulevat mieleen, ovat useimmiten intuitiivisesti oikeita. Kun työpari vertailee sanoja keskenään, sanojen erilaiset merkitykset tulevat esille, ja viidestä sanasta voi syntyä paljonkin keskustelua.

Tavoitteena on pysyä noin yhden tunnin aikataulussa. Ei ole tarkoituksenmukaista venyttää työskentelyä liikaa, koska tiedän, että maalaaminen voi nostaa pintaan monenlaisia tunteita ja olla joskus rankkaakin. Lopuksi varataan hetki aikaa pensseleiden pesulle ja työpisteen siistimiselle yhdessä. Toiminta päättyy näin käytännölliseen toimintaan hyvässä hengessä.

5.1.2 Toinen työskentelykerta

Toisella tapaamiskerralla kuulumisten vaihdon jälkeen työpari maalaa edelliskerralla työstetylle pohjalle niin sanotun muotokuvan toinen toisestaan, väärällä kädellä. Oikeäkätinen maalaa vasemmalla ja päinvastoin. Tavoitteena on, että ei tule paineita siitä, että työn pitäisi olla hyvä tai hieno, vaan kaikki osaavat. Kuvan ei myöskään tarvitse olla näköinen, vaan tarkoituksena on kuvata sitä, mitä toisessa näkee ja mitä haluaa toisesta muotokuvan muodossa sanoa. Maalaus voi olla symboleja, värejä, mitä tahansa. On tärkeää, että maalaamiselle ei aseta omassa mielessään rajoituksia. Maalaaminen tapahtuu yhtä aikaa samalle pohjalle. Maalaustyöskentelyn aikana voi keskustella tai olla hiljaa, mikä tuntuu parhaalta.

Kun muotokuvat on saatu valmiiksi, niistä keskustellaan ja avataan toiselle, mitä on hänessä nähnyt ja miten sen on halunnut maalauksessa ilmaista. Sitten puretaan taas työskentelyprosessi viiden sanan menetelmällä. Keskustellaan sanoista, ja lopuksi verratetaan niitä edellisen kerran sanoihin. Onko mikään muuttunut? Papereihin merkitään taas päivämäärä ja kerään ne opinnäytetyöni tutkimusmateriaaliksi. Jos toimintamallia käytetään myöhemmin, jokainen voi päättää, mitä omalle paperille tehdään.

5.1.3 Osallistujien ja aikataulun sopiminen

Palaverissa 13.4.2015 kerroin taideprojektin suunnitelman ja se hyväksyttiin. Sovimme samalla kertaa toteutuksen aikataulun ja sen, että Alma-yhteisön työntekijät sopivat asiakkaiden kanssa osallistumisesta. Osallistujia olisi Alma-yhteisöstä kaksi työntekijää ja kolme asiakasta, ja kyseessä olisi suljettu ryhmä. Yksi asiakkaista työskentelisi minun parinani. Projektin aikatauluista huolehti ja tiedotti asianomaisille vastaava ohjaaja, koska Alma-yhteisöstä ei voida luovuttaa asiakkaiden puhelinnumeroa ulkopuoliselle.

Taideprojektin toteutuksen aikataulun sopiminen Alma-yhteisössä onnistui nopeasti ja sujuvasti. Kokemukseni mukaan aikataulutus on projektin haasteellisimpia osia, joten tästä voi olla tyytyväinen. Koin, että Alma-yhteisössä oli todella halua ja kiinnostusta tähän projektiin, ja minua haluttiin tukea projektin toteuttamisessa muun muassa tällä tavalla. Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry:n toiminnanjohtaja myönsi pyynnöstäni tutkimusluvan tätä tutkimusta varten myös viivytyksettä.

Toteutuksen aikataulu:

Maanantai 20.4 kello 16: Paikalla on asiakas ja opinnäytetyön tekijä. Tutustumishaastattelu Alma-yhteisön tiloissa.

Keskiviikko 22.4 kello 16: Paikalla ovat kaikki osallistujat yhdessä Alma-yhteisön ryhmätilassa. Pohjien maalaus.

Torstai 30.4 kello 16: Paikalla on asiakas ja opinnäytetyön tekijä. Muotokuvamaalaus Alma-yhteisön ryhmätilassa.

Perjantai 8.5 kello 10: Paikalla on vastaava ohjaaja ja opinnäytetyön tekijä. Vastaavan ohjaajan haastattelu. Työhuone.

Perjantai 8.5 kello 12: Paikalla on ensimmäinen työpari, asiakas ja omaohjaaja. Muotokuvamaalaus ryhmätilassa. Opinnäytetyön tekijä on mukana ohjaamassa ja havainnoimassa.

Perjantai 8.5 kello 13.30: Paikalla on toinen työpari, asiakas ja omaohjaaja. Muotokuvamaalaus ryhmätilassa. Opinnäytetyön tekijä on mukana ohjaamassa ja havainnoimassa.

Torstai 28.5 kello 15: Valmiin opinnäytetyön esitleminen Alma-yhteisön työtiimille vastaavan ohjaajan työhuoneessa.

5.2 Taideprojektin käytännön toteutus

Käytän tässä osiossa lähteenä reflektiopäiväkirjaani sen vuoksi, että varsinainen maalaustapahtuma tulisi lähemmäksi lukijaa. Pidin päiväkirjaa taideprojektin aikana. Kerron haastattelemani asiakkaan tarinan, taideprojektin käytännön järjestelyistä, tunnelmista, tapahtumista ja siitä, mikä ei toteutunut alkuperäisen suunnitelman mukaan.

5.2.1 Tutustumiskerta: Erään asiakkaan tarina

Asiakas on kertomansa mukaan ollut työkyvyttömyyseläkkeellä useita vuosia fyysisten sairauksien ja masennuksen vuoksi. Takana on noin 30 vuoden työura. Asiakas asuu yksin vuokra-asunnossa ja hänellä on yksi aikuinen lapsi. Työkyvyttömyyseläkkeelle jäätyään hän erakoitui vuosiksi kotiin. Nyt hän kertoo käyneensä Alma-yhteisössä kolmen vuotta.

Asiakas on kokenut Alma-yhteisön henkireikänä. Hän korostaa, että siellä on kivaa porukkaa ja hyvä henki. Vertaistuen merkitys on suuri. Myös lääkejako Almassa on tärkeä asia. Asiakas käy Almassa kolme kertaa viikossa, koska sote-taksimatkat riittävät kolmeen kertaan. Muuten hän kävisi vaikka joka päivä. Hän kokee olevansa tunneherkkä ja temperamenttinen ihminen. Mielialalääke tasoittaa tunnetiloja, mutta aiheuttaa painon nousua. Hän kokee kuitenkin lääkkeen positiiviset vaikutukset suuremmiksi kuin negatiiviset.

Tulevaisuudestaan asiakas sanoo, että kun vain pysyisi sellaisessa kunnossa ettei joutuisi laitokseen. Syksyllä 2014 asiakkaalla diagnosoitiin Parkinsonin tauti. Vaikka Parkin-

son-lääkitys huonontaa yöunta, asiakas kokee elämänsä tällä hetkellä 1–10 asteikolla olevan 7-. Hän toivoo lapsenlapsia jossain vaiheessa tulevaisuudessa.

Taideprojekti kuulostaa asiakkaan mielestä mielenkiintoiselta. Hän on maalannut koulussa viimeksi ja voittanut neljännellä luokalla piirustuskilpailut. Hän kertoo tykkäävänsä kaikesta nätistä. Maalaaminen kiinnostaa, vaikka hän voi käyttää vain toista kättä: vasen käsi on vaurioitunut kaatumistapaturmassa noin kuusi vuotta sitten. Kerron, että tässä maalausprojektissa se ei haittaa.

5.2.2 Ensimmäinen työskentelykerta

Tulin paikalle Alma-yhteisön ryhmätilaan hyvissä ajoin ennen ensimmäistä, koko ryhmän yhteistä työskentelykertaa. Suojasin pöydät ja asettelin tarvikkeet valmiiksi sivupöydälle. Varasin tähän runsaasti aikaa. Siitä huolimatta tuli hieman kiirettä, koska vastaava ohjaaja kävi sanomassa, että asiakkaat olivat myös tulleet hyvissä ajoin paikalle ja alkoivat olla malttamattomia. Yksi asiakas oli jo ilmoittanut aikovansa lähteä kotiin. Tästä syystä päätimme aloittaa noin 40 minuuttia sovittua aikaisemmin, ja kaikki osallistujat tulivat paikalle.

Koska osa ryhmästä odotti malttamattomana varsinaisen maalaamisen aloittamista, päätin jättää suunnitelmassani olleen alkulämmittelyn pois. Se tuntui tarpeettomalta tilanteessa senkin vuoksi, että kaikki työparit olivat ennestään tuttuja keskenään. Aloitimme leikkaamalla jätessäkeistä suojaessut vapaasti ideoimalla ja kokeilemalla, ja siitä tuli luonnostaan ikään kuin alkulämmittely. Kun työparit olivat asettuneet omien pöytiensä ääreen, toivotin kaikki tervetulleeksi, esittelin vielä itseni kaikille yhteisesti ja kerroin lyhyesti taideprojektin sisällön sekä ensimmäisen kerran tavoitteen, pohjan työstämisen. Sen jälkeen työparit aloittivat maalaustyönsä ideoinnin ja keskustelun, pohjan muotoilun ja värien valinnan. Kerroin samalla värien pesunkestävyydestä ja ominaisuuksista.

Koin työskentelyilmapiirin kiinnostuneeksi, rauhalliseksi, keskittyneeksi ja tunnelmallaan rennoksi, ja tämä koski työskentelyä sekä oman työparini kanssa että koko ryhmää. Välillä kuului puhetta ja naurua, välillä oli hiljaista ja intensiivistä. Dialogisuus toteutui hyvin sekä työparien että koko ryhmän välillä. Tunnelma oli rento, kaikki juttelivat, ja näkyi paljon iloisia ilmeitä. Välillä ilmeet olivat vakavia, syventyneitä ja keskittyneitä.

Koko ryhmä vaikutti olevan innostunut maalaustyöskentelystä, ja työparit työstivät pohjaa luontevasti yhteistyössä. Välillä kysyttiin kysymyksiä, kuten ”pitäisikö tässä olla...” tai ”kuuluuko tämä tehdä näin?” Vastasin, että kaikki lailliset keinot ovat käytettävissä, ei ole mitään rajoituksia sille, minkälainen maalauksesta pitäisi tulla.

Lopuksi annoin kaikille tyhjät paperit, johon kirjoitettiin viisi sanaa maalausprosessista. Tällä kertaa sanoista ei vielä syntynyt keskustelua, vaan ne jäivät hautumaan. Koska toiminnan oli tarkoitus olla luontevaa, en herätellyt keskustelua väkisin, vaan keräsin paperit seuraavaa kertaa varten. Työparit huolehtivat työvälineiden puhdistamisesta, ja lopetimme kerraten vielä seuraavien tapaamiskertojen aikataulut. Lopuksi kiitin kaikkia osallistumisesta.

5.2.3 Toinen työskentelykerta

Muotokuvamaalauskerralla Alma-yhteisön ryhmätilassa oli paikalla yksi työpari kerrallaan. Osallistuin maalaustyöskentelyyn oman työparini kanssa ja muiden työparien maalauksen aikana olin mukana ohjeistamassa toimintaa sekä tekemässä havaintoja. Kerron tässä luvussa tarkemmin työskentelystä oman työparini kanssa, muut käsittelen pääasiassa havainnointiosiossa.

Alun perin sovittu aika 30.4 kello 16 peruuntui asiakkaan aloitteesta. Sovimme Alma-yhteisön kautta uuden tapaamisajan 5.5 kello 13, jolloin toteutimme muotokuvamaalauksen. Erona ensimmäiseen kertaan oli se, että nyt jatkoimme maalausta työstämällemme pohjalle. Vasemman käden käyttö unohtui, koska aloitimme niin innolla maalaamisen. Työparini ei tosin voi vasenta kättä käyttäkään toimintavajeen vuoksi. Toisaalta työparin on tarkoitus sopia keskenään menettelytavoista, ja tuo vasemman käden ”sääntö” osoittautui käytännössä tarpeettomaksi. Muutkin työparit maalasivat miten halusivat.

Maalaamisen aikana keskustelimme meitä kiinnostavista asioista. Jotkut niistä päättyivät valmiiseen työhön joko symboleina tai esittävinä kuvina. Työskentely oli kummankin mielestä kivaa, tunnelma levollinen, rentoutunut ja keskittynyt. Työn valmistuminen tuntui palkitsevalta ja olimme tyytyväisiä aikaansaamaamme lopputulokseen. Keskustelimme muotokuvista ja kerroimme, mitä olimme halunneet maalauksillamme toisis-

tamme sanoa. Työparini toivoi työstä tyynyliinaa, ja lupasin ommella sen myöhemmin kotonani, koska työparillani ei ole ompelukonetta.

Maalaamisen päätteeksi otimme edellisen kerran sanapaperit esille. Emme halunneet nyt muuttaa sanoja, mutta merkitsimme plus-, miinus- tai molemmat merkit sanojen perään. Keskustelimme sanojen merkityksistä, yhtäläisyyksistä ja eroista. Lopuksi keksimme yhdessä neuvottelemalla työllemme nimen sanojemme perusteella. Meidän molempien mielestä nimi kuvasti työtämme, koska maalatessa oli ollut vapaus tehdä oman mielen mukaan.

Tässä ovat kuvat kaikista maalaustöistä niiden valmistumisjärjestyksessä.

KUVA 1. Vapaus (Kuva: Tarja Nurmikolu 2015)

KUVA 2. Luomisen ilo (Kuva: Tarja Nurmikolu 2015)

KUVA 3. Vapauden tuuli (Kuva: Tarja Nurmikolu 2015)

6 TUTKIMUSOTE JA AINEISTON HANKINTA

Taideprojektin tutkimusote on fenomenologis-hermeneuttinen. Sillä tutkitaan ihmisten kokemuksia ja niitä merkityksiä, joita he antavat asioille. Tämän tutkimustavan lähtökohtana on, että ihmisyksilö on perustaltaan yhteisöllinen, ja jokaisen yksilön kokemusten tutkimus paljastaa samalla myös jotain yleistä. Myös ainutkertaiset ilmiöt ovat kiinnostuksen kohteena. (Laine 2010, 28–30.)

Tutkimuksen kohteina ovat kielellisten ilmaisujen lisäksi muutkin keholliset ilmaisut, kuten ilmeet, eleet ja liikkeet. Eläminen on kehollista toimintaa ja havainnointia, ja samalla koetun ymmärtävää jäsentämistä. Asioiden merkityksiä voidaan lähestyä vain ymmärtämällä ja tulkitsemalla. Tutkimuksessa täytyy tilannekohtaisesti toimia niin, että saavutetaan toisen ihmisen kokemus ja hänen ilmaisunsa merkitykset mahdollisimman aitoina. (Laine 2010, 28–31.) Tässä tutkimuksessa tutkija oli yksi osallistujista. Toisten kokemusten ja merkitysten kuvaamisen, ymmärtämisen ja tulkitsemisen lisäksi tutkimusaineistona olivat myös tutkijan omat kokemukset.

Tutkimusaineisto hankittiin usealla eri menetelmällä. Monipuolinen aineisto palvelee kokemuksellista tutkimusta ja sitä, että vältetään tutkimusongelmien asettamisen ja ratkaisujen vakiintuneita tapoja. Vakiintuneet tavat voivat jopa torjua hankalia kysymyksiä. (Uusitalo 1998, 22.) Useampien erilaisten menetelmien käyttö torjuu myös tutkijan henkilökohtaisen näkökulman ja ennakko-odotusten vaikutusta tutkimuksessa.

Aineisto kerättiin haastatteluina/keskusteluina, viiden sanan menetelmällä, havainnoinnilla muotokuvamaalauskerroja ja palautelomakkeilla (LIITE 1). Myös tutkijan täyttämä palautelomake on mukana tutkimustuloksissa, samoin tutkijan reflektiopäiväkirja on osana tutkimusmateriaalia. Tutkimukseen haastateltiin yhtä Alma-yhteisön asiakasta ja työntekijöistä vastaavaa ohjaajaa.

Asiakashaastattelu tehtiin ennen varsinaista maalaustyöskentelyä vastaavan ohjaajan ehdotuksesta, tavoitteena tutustuminen tutkijan ja työparin kesken. Tämä osoittautuikin toimivaksi käytännöksi. Haastattelu tehtiin keskustelemalla ja kirjoittamalla samalla muistiinpanoja. Kyseessä oli haastattelun sijasta enemmänkin toverillinen keskustelu, jonka avulla tavoitellaan ymmärrystä tiedon sijaan antamalla ihmisen puhua (Haarakan-

gas 2011, 229). Kun käsitellään arkisia, tuttuja asioita, kumppanuussuhteessa liukumat toverilliseen keskusteluun asiakkaan ja työntekijän välillä kuuluvat asiaan (Juhila 2006, 140).

Varsinaisia haastattelukysymyksiä ei ollut, vaan keskustelu aloitettiin kysymällä kuulumisia ja myöhemmin tulevaisuuden unelmia. Aihetta syvennettiin muutamilla tarkentavilla kysymyksillä keskustelun aikana. Haastattelu on tutkimuksen osana kokonaisuudessaan nimellä ”Erään asiakkaan tarina”. Se perustelee mukanaoloaan tuomalla asiakkaan tilanteen lähelle ja antamalla viitteitä taiteiden merkityksestä hänen elämässään.

Vastaavan ohjaajan haastattelu toteutettiin myös keskustelevalle tyylillä ja kirjoittamalla samalla muistiinpanoja. Haastattelussa käytettiin teemakysymyksiä (LIITE 2). Keskustelu käytiin 8.5.2015, jolloin taideprojekti oli vielä kesken. Käytetty haastattelumateriaali on merkitty opinnäytetyöhön lähdeviitteinä (Kanerva 2015), tavoitteena tuoda Alma-yhteisön työmetodeja ja käytännön kokemuksia mukaan opinnäytetyöhön.

Viiden sanan menetelmällä, josta on kerrottu tarkemmin taideprojektin suunnitteluvuossa, kerättiin sanoja sekä maalauskerroilta että palautelomakkeilla. Maalauskerroilla kerättyjä sanoja oli yhteensä 27. Kukaan osallistujista ei kokenut tarpeelliseksi muuttaa sanoja ensimmäisen maalauskerran jälkeen. Palautelomakkeissa sanoja oli yhteensä 25. Näissä määrissä on mukana sama sana useamman kerran.

Havainnointi eli observointi on menetelmä, jolla kootaan tutkittavasta ilmiöstä tietoa sitä seuraamalla ja havaintoja tekemällä. Tieteellinen havainnointi on systemaattista tarkkailua, joka voi olla strukturoitua ja jäsenneltyä tai strukturoimatonta ja joustavaa. Havainnoinnin etuna on se, että saadaan välitöntä ja suoraa informaatiota yksilöiden ja ryhmien käyttäytymisestä, ja päästään tapahtumien luonnollisiin ympäristöihin. Havainnointi sopii erinomaisesti esimerkiksi vuorovaikutuksen tutkimiseen. (Jyväskylän yliopisto 2015.) Tässä tutkimuksessa käytettiin puolistrukturoitua havainnoinnin runkoa (LIITE 3).

Havainnointi soveltuu toiminnan ja käyttäytymisen kuvaamiseen ja sen ymmärtävään tulkitsemiseen, ja näin ollen kvalitatiiviseen tapaustutkimukseen (Uusitalo 1998, 89). Havainnoinnit tehtiin kahdella muotokuvamaalauskerralla roolina havainnoitsija osallistujana. Tämä rooli on tyypillinen toimintatutkimuksessa, ja osittain osallistumalla tutki-

ja sulautuu luontevammin tutkittavaan tilanteeseen (Grönfors 2015, 152). Havainnoinnin ongelmana on usein se, että havainnoitsija häiritsee tilannetta läsnäolollaan (Jyväskylän yliopisto 2015).

Havainnoimalla saatua materiaalia voidaan myös yhdistää muulla tavoin kerättyyn aineistoon (Grönfors 2015, 150). Havainnointi on sopiva menetelmä silloin, kun tutkittavasta ongelmasta ei ole etukäteen kovin paljon tietoa (Uusitalo 1998, 89). Koska tässä taideprojektissa on kyseessä kokemuksellisuuteen perustuva toimintatutkimus, siitä ei voida etukäteen tietää oikeastaan mitään.

Viimeisellä työskentelykerralla kaikille osallistujille annettiin mukaan palautelomakkeet koko taideprojektia koskien, ja postimerkeillä sekä tutkijan osoitteilla varustetut kirjekuoret palauttamista varten. Osallistujia pyydettiin vielä suullisesti palauttamaan lomakkeet viimeistään lomakkeessa mainittuna päivänä siitä syystä, että tutkimuksen tekemisen aikataulu oli tiukka. Palautusaikaa oli viikko.

Kaikki osallistujat, sekä asiakkaat, työntekijät että tutkija, saivat samanlaisen palautelomakkeen. Lomakkeen kysymykset ovat eritasoisia, ja riskinä oli, että osaan jätetään vastaamatta. Tutkijan ja tutkimuksen dialogisen perustan näkökulmasta tärkeää oli kuitenkin se, että ketään ei aliarvioida, vaan kaikkia osallistujia kohdeltiin tasa-arvoisesti tässäkin asiassa. Sama koski palautelomakkeiden keräämisen tapaa.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Taideprojektin yksi onnistumisen osoitus lieenee se, että osallistumisprosentti oli 100. Tämä ei ole mitenkään itsestään selvää. Alma-yhteisön asiakkailta saattaa olla muistiongelmia, ja sitoutuminen paikalla olemiseen tiettyyn aikaan voi olla vaikeaa. Koko projektin aikana tuli ainoastaan yksi peruutus, ja uusi tapaamisaika saatiin sovittua muuttaman päivän sisälle. Eräs osallistuja tuli maalaamaan flunssastaan huolimatta ja lähti kotiin lepäämään heti tapaamisen päätyttyä. Tästä voi päätellä, että taideprojekti kiinnosti ja motivaatio oli korkea.

Maalauskerroilla kerätyistä 27 sanasta 23 oli merkitty positiiviseksi ja loput neljä neutraaliksi. Neutraaleista sanoista jonkun saattoi käsittää myös negatiiviseksi, esimerkiksi ”oppia” tai ”uusi”, koska keskustelun perusteella niiden merkityksistä tuli ilmi pelkoja liittyen omaan osaamiseen.

Maalauskerroilla kerätyistä sanoista yhdessäolo mainittiin jossain muodossa neljä kertaa ja levollisuus/rauha kolme kertaa. Mukavaa mainittiin kahdesti, samoin vapaus, luovuus ja syvällisyys/ajatuksia herättävä. Yhden kerran esiintyivät sanat valoisuus, rentous, värikkyys, lämpö ja keskittynyt. Samoin yhden maininnan saivat sanat uutta, oppia, taivas, maa, tuli, vesi ja saari. Koska sanojen määrä on näin pieni, ei tiiviimpi luokittelu ole tarkoituksenmukaista.

Palautelomakkeissa sanoja oli yhteensä 25. Eniten mainintoja oli sanoilla yhteys/kohtaaminen, viisi kertaa. Ajatuksia herättävä mainittiin kolmesti, samoin mukava/hauska ja uusi. Kaksi mainintaa sai sanat mielenkiintoinen ja antava/antoinen. Kerran mainittiin sanat luova, innostava, rentouttava ja ”sai fiilinkiä”. Negatiiviseksi voisi tulkita yhden kerran mainitut sanat sotkuinen, sitova ja hidas.

Yhdessäolo/yhteys/kohtaaminen sai molemmissa palautteissa yhteensä yhdeksän mainintaa, mukava/hauska sekä syvällisyys/ajatuksia herättävä viidesti. Sana uusi sai neljä mainintaa, levollisuus/rauha sai kolme. Kaiken kaikkiaan sanoista voi päätellä, että maalaustyöskentely koettiin kokonaisuudessaan varsin positiivisena. Maalaaminen oli mukavaa ja hauskaa, levollista yhdessäoloa, joka herätti uusia ajatuksia.

Havainnointi tuotti samansuuntaisia tuloksia kuin kerättyjen sanojen perusteella tehdyt tulkinnat olivat. Havainnoinnin rungon mukaiset teemat sekoittuivat toisiinsa jo havainnointitilanteessa, joten niitä ei eritellä tässäkään, vaan kerrotaan kokonaisuutena. Molempien havainnointien tulokset ovat samassa selonteossa.

Havainnointitilanteiden tunnelma oli kokonaisuudessaan rentoutunut, toimielias mutta rauhallinen, tasa-arvoinen ja päämäärätietoinen. Alussa oli aistittavissa kiireisyyttä nopeiden liikkeiden ja nopean puheen muodossa. Kun maalaaminen pääsi vauhtiin, tutkijan tulkinta oli, että työskentelyn aikana menttiin koko ajan syvempään läsnäoloon. Jos maalaaminen keskeytyi esimerkiksi välttämättömän puhelun vuoksi, tunnelma rikkoutui hetkeksi, mutta tasoittui nopeasti levolliseksi. Tilanteessa syntyi luovia ideoita ja keskittyminen oli käsin kosketeltavaa. Työskentely oli keskustelevaa ja tasa-arvoista ja välillä itsenäistä, hiljaista. Jossain vaiheessa tutkija koki, että tilanteessa oli kaikki maailman aika käytettävissä eikä ollut kiire minnekään. Kuului tasaista hengitystä, työn ääniä. Tulkinta on, että syvän keskittymisen luoma tunnelma ja itsensä toteuttamisen tila aiheuttivat tämän vaikutelman. Tässä muutamia kommentteja työskentelyn eri vaiheista:

Se on hiano.

En oo kyllä mikään taidemaalari (naurua). Ei tarvi ollakaan (työparin vastaus).

Teitsä siihen laiturin?

Mulla alko soida joku biisi päässä, että laiva odottaa...

Toi tuli hienosti.

Onko sulla mustaa väriä?

Missäs on sivellin...(viheltelyä)

Tän nimi on luomisen ilo!

Tästä kohti taidenäyttelyä!

Dialogisuus toteutui taideprojektissa hyvin, vaikka työparien välillä tarvittiin yllättävän vähän sanallista viestintää. Tämä johtunee siitä, että työparit tunsivat toisensa entuudestaan. Yhteistyö oli sujuvaa ja joustavaa. Alussa käytiin keskustelua ja suunnittelua siitä, miten muotokuvat toteutetaan. Toverillisissa keskusteluissa oli mukana huumoria ja naurua, ja molempien osapuolten näkökulmia ja ehdotuksia arvioitiin tasa-arvoisesti. Molemmat työskentelivät omalla puolellaan pöytää, tekivät myös itsenäisiä päätöksiä ja osallistuivat tekemiseen yhtä paljon.

Eräs osallistuja oli sitä mieltä, että kuva oli jo valmis pelkkänä pohjana eikä sitä tarvitse jatkaa. Tutkijan täytyi puuttua tässä vaiheessa tilanteeseen ja kertoa, että tähän projektiin kuuluu kaksi vaihetta, ja jollain tavalla muutokuva tulisi työhön saada, vaikka pienimuotoisesti. Näin sitten tapahtuikin.

Kaikki kuusi osallistujaa antoivat palautteen, osa pienellä viiveellä. Palautelomakkeiden perusteella kokemukset taideprojektista olivat samansuuntaisia kuin toimintakertojen viiden sanan menetelmän ja havainnointien tulokset. Kaikkiin kysymyksiin ei tullut vastauksia, mutta ensimmäiseen, neljänteen ja viidenteen kaikki olivat vastanneet. Kysymykseen ”Haluatko kertoa kokemuksistasi tästä taideprojektista enemmän?” tuli neljä vastausta:

En.

Kaikin puolin mukava ja kiva kokemus.

...rentouttava ja vapauttava kokemus. Uskon, että jaoimme prosessissa tunteita puolin ja toisin.

Maalaaminen auttoi pukemaan sanoiksi ne yhteiset, merkitykselliset kokemukset, joita välillämme on ollut.

Kahdessa vastauksessa näkyy, kuinka taiteen avulla voi rikastaa arkista kommunikointia ja jakaa asioita tunnetasolla. Kyky eritellä elämäänsä on hyvinvoinnin kannalta tärkeää: Kun ihminen pystyy taidelähtöisten menetelmien kautta katsomaan itseään, hän voi myös kysyä itseltään, mitä minulle kuuluu (Nurminen 2012, 17).

Uusia ajatuksia taideprojekti herätti viidessä vastaajassa. Pisimpiä vastauksia on lyhennetty, ettei niistä voi tunnistaa vastaajan roolia. Vastauksien sisältöä ei ole muutettu:

Se kuinka värit on voimakkaita.

Uusia taiteellisia ideoita.

Sanaton viestintä on tosi voimakasta.

Vastaavanlaista toimintaa voisi järjestää jatkossakin.

Luovien menetelmien käyttö aktiivisemmin mukaan toimintaan!

Vastauksista voi tehdä tulkinnan, että osa vastaajista koki taideprojektin voimakkaasti, kun välineenä oli kuvallinen ilmaisu. Myös se uusi havainto, kuinka voimakkaina värit

voi kokea, tuli esille. Vastaavanlaista toimintaa pidettiin tarpeellisena tulevaisuudessa-kin, ja projekti sai aikaan myös uusien ideoiden syntymistä. Vastaukset olivat suhteellisen lyhyitä ja osa niistä liittyi tunteisiin ja kokemuksiin, osa käytännön toimintaan. Vastaaajat tulkitsivat kysymyksen kukin omalla tavallaan.

Identiteettiin liittyvään kysymykseen ”Muuttuiko käsitys itsestäsi taideprojektin myötä? Jos, niin miten?”, kaikki vastasivat:

Ei muuttunut.

Eipä juuri.

Ei. Huomasin kyllä, miten rentouttavaa puuha oli.

Ei.

Ei muuttunut.

En osaa sanoa, ainakin vahvasti joitakin aikaisempia käsityksiä itsestäni.

Tutkimuksen tulokset kertovat, että identiteetin muovautuminen näin lyhyen projektin aikana oli vähäistä ja ainakin vaikeaa tiedostaa. Koska kaikki elämäkokemukset ja -tapahtumat rakentavat identiteettiä, muutos on ehkä nähtävissä pitemmällä aikavälillä. Nämä kokemukset liittyvät tulevaisuudessa johonkin laajempaan kokonaisuuteen osallistujien kokemusmaailmassa.

Toisaalta, muutos voi näkyä asennoitumisen tasolla: ”Silloin on tapahtunut muutos ihmisessä, kun joku asia, joka ei aikaisemmin merkinnyt mitään, onkin nyt merkityksellinen. Tulee ajatus, että haluan enemmän tätä elämääni! Silloin on tapahtunut identiteettimuutos.” (Kanerva 2015.) Tältä pohjalta ajatellen identiteettimuutosta on tapahtunut paljonkin tämän taideprojektin aikana, viitaten seuraaviin vastauksiin. Nämä ovat kuitenkin näkökulmia, ja tutkimuksen kannalta voi sanoa, että tämän tutkimuksen tulosten perusteella identiteettimuutos ei ole mitattavissa.

Tulevaisuuteen tähtäävä viimeinen kysymys, ”Olisitko kiinnostunut jatkossakin osallistumaan jonkinlaiseen taideprojektiin? Millainen se voisi mielestäsi olla?”, kaikki osallistujat vastasivat. Joitakin vastauksia on lyhennetty, ettei niistä voi tunnistaa vastaajan roolia. Vastauksien sisältöä ei ole muutettu:

Kyllä. Luovien menetelmien käyttöä jatkossakin. Osallistujat jakoivat kokemustaan yhteisössä, ja se herätti kiinnostusta muissakin yhteisön jäsenissä jotka eivät nyt päässeet osallistumaan.

Aivan millaiseen vain. Avoimin mielin.

Olen kiinnostunut. Haastava ja vaativa!

Ehkä valokuvaukseen.

Keramiikka, savitöiden valmistus tai maalaus.

Maalausta, draamaa, musiikistakin tykkään.

Kaikki osallistujat olivat halukkaita osallistumaan uudelleen taidelähtöisiin projekteihin. Vastaukset sisälsivät monipuolisia ehdotuksia mahdollisista uusista kokeiluista, ja kokemuksen jakaminen muillekin yhteisön jäsenille oli ollut ilmeisen tärkeää. Taidelähtöisten menetelmien kokeilemisesta jatkossa oltiin yllättävän yksimielisiä. Tosin kaikki osallistujat olivat alun perinkin kiinnostuneita taideprojektista, joten siinä mielessä tämä on ymmärrettävää.

8 POHDINTA

Taideprojektin suunnittelu oli innostavaa ja toteuttaminen hauskaa ja mielenkiintoista. Nautin itsekin maalaamiskerroista paljon ja sain intoa aloittaa uudelleen maalausharrastuksen. Olisi kiinnostavaa tehdä vastaisuudessaakin taidelähtöisiä projekteja, esimerkiksi yhdistämällä kuvataidetta ja draamailmaisua. Nyt toteutetun taideprojektin mahdollisesta jatkosta voisi syntyä taidenäyttely, kun töitä valmistuisi enemmän.

Tutkimuksen kirjallisen osuuden tuottaminen muistutti vallankumouksen tekemistä: se oli ensimmäisenä mielessä aamulla herätessä ja viimeisenä illalla nukkumaan mennessä. Seuraavalla kerralla varaan kirjoittamiselle enemmän aikaa, koska tekstin jäsentelyyn sitä kuluu yllättävän paljon. Kirjoittaessa syntyi halu tutkia syvemmin joitakin tässä tutkimuksessa esille tulleita asioita, kuten Bakhtinin dialogista teoriaa ja polyfoniaa.

Tutkimuksen eettisyys toteutui suostumuslomakkeiden (LIITE 4) pyytämällä osallistujilta. Lisäksi vaitiolovelvollisuus Alma-yhteisöä koskien velvoittaa myös tutkimuksen tekijää, vaikka sitä ei sovittu kirjallisesti. Postitse palautettavat nimettömät palautelomakkeet tukivat eettisyyden periaatetta, ja jälkeempäin kirjoitettu palaute antoi myös mahdollisuuden pohtia koettua. On helpompi antaa kritiikkiä, kun tietää, että sen voi tehdä nimettömänä. Maalauskerroilla kerätyissä sanoissa ei ollut ainoatakaan negatiivista, palautteissa sen sijaan oli muutamia.

Palautelomakkeet saapuivat postitse nimettöminä. Koska lomakkeista palautui määräajassa vain kaksi, pyysin Alma-yhteisön työntekijää muistuttamaan osallistujia lomakkeiden palauttamisesta. Tällöin sain yhden palautteen puhelimitse Alma-yhteisöstä, ja tiedän, keneltä kyseinen palaute on. Lisäksi yhden lomakkeen liitteenä oli allekirjoituksella varustettu viesti. Kaikkien osallistujien palautteet ovat mukana tässä tutkimuksessa, myös omani.

Palautteiden jäljittäminen aiheutti työntekijälle ylimääräistä vaivaa, mikä ei ollut tarkoitus. Palautteen voisi kerätä heti maalaamisen jälkeen, mutta silloin ei olisi mahdollisuutta työstää kokemaansa. Halusin antaa kaikille osallistujille tasa-arvoisen mahdollisuuden hoitaa palauttamisen itsenäisesti. Unohdus voi sattua kenelle tahansa, sitä ei voi etukäteen tietää.

Palautteen keräämisen tapaa täytyy pohtia vastaisen varalle. Koska otanta oli näin pieni, vain muutama osallistuja, palautteiden anonyymius ei välttämättä muutenkaan toteutunut. Vastausten sisällöstä saattoi päätellä, oliko kyseessä työntekijä vai asiakas. Täysin varma ei kuitenkaan voinut olla.

Havainnointi aiheutti eettisen ongelman, koska en halunnut läsnäoloni vaikuttavan tilanteisiin. Päädyin siihen, että kerron havainnoinnistani osallistujille vasta havainnointitilanteen päätyttyä, ja osallistujilla on mahdollisuus kieltäytyä materiaalin käytöstä halutessaan. Kaikki kuitenkin antoivat suostumuksensa. Lisäksi kaksi osallistujaa sai tietää havainnoinnista etukäteen. Toinen sen vuoksi, että hänellä oli sovittua menoa välittömästi maalaustuokion jälkeen ja hän allekirjoitti suostumuslomakkeen ennen maalaamista. Toinen osallistuja oli kuullut havainnoinnista jo suunnitteluvaiheessa.

Tein huomion, että tieto havainnoinnista vaikutti jonkin verran tilanteeseen alkuvaiheessa verrattuna edelliseen maalauskeriaan. Aloitukset olivat hieman varovaisempia ja puhetta kuului vähemmän. Tilanne tasoittui kuitenkin muutaman minuutin kuluessa, enkä usko, että tämän seikan merkitys havainnoinnin kokonaisuudessa oli kovin suuri. Havainnoinnin runko osoittautui tarpeettomaksi, oikeastaan haitalliseksi itse havainnointitilanteissa, ja tein loppujen lopuksi havainnoinnit enimmäkseen joustavasti ja strukturoimattomasti.

Haastattelujen eettisyyttä ajatellen luin puhtaaksikirjoittamani haastattelumuistiinpanot ääneen haastattelulle asiakkaalle viimeisen maalauskerian päätteeksi. Hän oli sitä mieltä, että ”siinä oli kaikki, siitä ei tarvitse ottaa mitään pois eikä tarvitse lisätä mitään.” Vastaavalle ohjaajalle lähetin sähköpostiin puhtaaksikirjoitetun version hänen haastattelustaan. Molemmat haastattelut allekirjoittivat suostumuksen (LIITE 5) haastattelumateriaalin käyttöön tutkimuksessa.

Viiden sanan menetelmäni toimi yllättävän hyvin ainakin tässä tutkimuksessa. Muutamat, nopeassa tahdissa kirjoitetut sanat kuvaavat asioita joskus yhtä hyvin kuin pitkät lauseet. Ehkä jopa paremmin, koska mietityissä lauseissa voi olla sisältöjä, joita vastaaja arvelee vastaanottajan haluavan kuulla. Viiden sanan menetelmä vaatii tosin lisää kehittelyä esimerkiksi Bakhtinin ”oma sana, vieras sana”-teorian pohjalta.

Koska kyseessä on laadullinen tapaustutkimus, tulosten ei ole tarkoitus olla laajemmin yleistettävissä. Tulokset koskevat tätä tutkimusta, ja niitä voidaan hyödyntää kyseisessä tai samantyyppisessä yksikössä. Tutkimus ei tuonut esille mitään varsinaisesti uutta, koska asiakkaiden kiinnostus taidelähtöisiin menetelmiin oli tiedossa jo ennen tutkimusta. Tämä taideprojekti on kuitenkin ravistellut henkilökuntaa huomaamaan esimerkiksi ryhmätilan erilaiset käyttömahdollisuudet. Tähän asti se oli mielletty enemmänkin vers- taaksi.

Tulosten tulkinnassa pyrin tutkijana välttämään ennakkokäsityksiä ja käsittelemään aineistoa mahdollisimman neutraalisti. Koska olin itse myös osallistujan roolissa, tämä ei ollut helppoa. Taideprojektin dialogisen näkökulman vuoksi osallistumiseni oli kuitenkin perusteltua. Mielestäni onnistuin olemaan läsnä neutraalisti ja pyrin havainnoimaan ilman ennakko-odotuksia. Tätä on tosin itse äärimmäisen vaikea arvioida. Kaikki eri tavoin kerätyt tulokset tukevat toisiaan, joten sen perusteella arvioin myös havainnointini osuneen kohdalleen.

Hyvinvoinnin, ilon ja rentoutuksen tuojana projekti onnistui erinomaisesti. Palaute oli lähes kokonaan positiivista ja kerätyt sanat kuvasivat monipuolisesti osallistujien kokemuksia projektista. Taidetyöskentely oli osallistujien mielestä luovaa, rentouttavaa, syvällistä, innostavaa, valoisaa, värikästä, lämmintä ja niin edelleen. Huumori ja nauru olivat mukana tilanteissa. Muu tutkimusmateriaali tuki päätelmää siitä, että osallistujat saivat projektista hyvää mieltä ja onnistumisen kokemuksia.

Identiteetin rakentumisen kannalta tutkimus ei näyttänyt tuottavan merkittäviä tuloksia. Toisaalta on muistettava, että identiteetti rakentuu vaihteittain, ja asianosaisen on vaikea hahmottaa muutoksia lyhyellä aikavälillä. Uudet kokemukset muovaavat aina identiteettiä jollain tavalla, ja tämä taideprojekti on yksi osa identiteetin rakentumisen jatkumossa. On todettava, että identiteetin rakentumista ei voitu tällä tutkimuksella mitata.

Dialogisuus oli sisäänrakennettu koko taideprojektin suunnitelmaan. Mielestäni suunnitelma onnistui dialogisuuden näkökulmasta katsottuna hyvin ja se toimi myös käytännössä. Muokkasin toimintaa tilanteiden edellyttämällä tavalla joustavasti ja uusia ideoita otettiin käyttöön projektin aikana. Kanssakäyminen oli luontevaa ja keskustelemaa. Myös tasa-arvoisuuden periaate näkyi kaikilla tasoilla projektissa. Kaikkien osallistujien tieto oli samanarvoista ja keskustelua käytiin kumppanuussuhteen lähtökohdista käsin.

Havainnoinnit vahvistivat päätelmää siitä, että dialogisuus toteutui sekä työparien että koko ryhmän välisissä suhteissa.

Omaa osuuttani rennon ja tasa-arvoisen ilmapiiriin luomisessa maalaustilanteissa minun on vaikea arvioida. Toimin niin kuin olen tottunut toimimaan eettisestä arvomaailmasta käsin ja omaan pitkän työkokemuksen sosiaali- ja terveysalalta. Tiedän, että jos olen itse rento ja levollinen, se leviää ryhmäänkin. Oman toimintani arvioimiseksi olisi pitänyt kysyä palautetta ohjaamisesta, mutta se ei ollut tarkoituksenmukaista. Tämä tutkimus ei käsitellyt ohjaamista, ja tavoitteena oli nimenomaan ohjaajan roolin häivyttäminen.

Kaikki osallistujat olivat kiinnostuneita tulevaisuudessakin osallistumaan erilaisiin taideprojekteihin, ja ehdotuksia erilaisista luovien menetelmien kokeiluista tuli monipuolisesti. Voidaan tulkita, että vastaavanlaiset toimintamallit ovat tarpeellisia Alma-yhteisössä tulevaisuudessakin ja taideprojekti kokonaisuudessaan oli onnistunut. Ongelmia taidelähtöisten menetelmien lisäämiseen Alma-yhteisössä voi tosin aiheuttaa se, että vaikka kiinnostusta olisikin, kilpailutuksesta johtuen työntekijöiden aika ei riitä taidelähtöisten menetelmien käyttöön, ja asiakkaat eivät välttämättä ole kovin itseohjautuvia.

Tämän vuoksi sosiaalialan toimijoiden on tärkeää osallistua poliittiseen päätöksentekoon ja asiakkaiden sekä omien asioidensa ajamiseen yhteiskunnan tasolla. Vain sitä kautta todellinen osallisuus voi toteutua, ja vallitseva arvomaailma muuttua dialogisempaan suuntaan. Pelkästään taiteen keinoin ei voida vaikuttaa yhteiskunnallisiin epäkohtiin ja eriarvoisuuteen, mutta silläkin on oma merkityksensä. Taide ja kulttuuri antavat tilaa erilaisille elämäntyyleille ja rohkaisevat ihmisiä ottamaan kantaa myös yhteiskunnallisiin asioihin.

Taidelähtöisten menetelmien avulla on mahdollista saada aikaan hyvin erilaisia asioita. Ne tukevat kuntoutusta, parantavat kommunikaatiota ja helpottavat sosiaalisten taitojen omaksumista. Ne tuovat rentoutta ja iloa jokapäiväiseen elämään. Taide voi tuoda myös ilmaisuvälineitä niille asioille, jotka eivät ole sanallisesti ilmaistavissa. Taiteella on lukuisia elämää rikastuttavia merkityksiä, ja taiteen kautta ihmisten sisäiset maailmat voivat koskettaa toisiaan.

LÄHTEET

Freire, P. 2005. Sorrettujen pedagogiikka, alkuperäinen teos 1968. Kuortti, J. (suom.). Tampere: Vastapaino.

Grönfors, M. 2015. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 150–166.

Haarakangas, K. 2011. Voimistava läsnäolo. Mielen tiet lapsuudesta vanhuuteen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Helne, T & Laatu, M. (toim.) 2006. Vääryyskirja. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Huhtala, S & Kanerva, J. 2015. Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry:n toimintaterapeutti ja Alma-yhteisön vastaava ohjaaja. Palaveri 13.4.2015. Haastattelija Löytämä, M. Tampere.

Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Järvelä, S., Joutsen, E., Koskela, V & Natri, T. 2008. Starttivalmennus: taiteen tekemisen keinoin kohti elämää. Silta-Valmennusyhdistys ry:n julkaisu. Luettu 23.5.2015. www.siltavalmennus.fi/julkaisut/Raportit/starttivalmennus-taiteen-keinoin.pdf

Jyväskylän yliopisto. n.d. Luettu 9.5.2015. <https://koppa.jyu.fi/havainnointi>

Kanerva, J. 2015. Alma-yhteisön vastaava ohjaaja. Haastattelu 8.5.2015. Haastattelija Löytämä, M. Tampere.

Korpela, T., Rytö, J. & Salmivaara, J. 2009. Niinhän me ollaan yksilöitä kaikki. Sosiaalialan koulutusohjelma. Hämeen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Kurki, L. 2002. Persoona ja yhteisö. Personalistinen sosiaalipedagogiikka. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Laine, T. 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 28–45.

Lehtiaho, A & Saastamoinen, S. 2007. Alakko nää? Opas Oulun kaupungin harrastus- ja vapaa-ajantoiminnoista Miepä- kuntoutukselle. Diakoninen sosiaali-, terveys- ja kasvatustalan koulutusohjelma. Oulun diakonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Liikanen, H-L. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Ehdotus toimenpideohjelmaksi 2010–2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1. Helsinki. Luettu 22.5.2015. www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010liitteet/OPM1.pdf

Löytämä, M. 2015. Reflektiopäiväkirja taideprojektista Alma-yhteisössä.

McLaren, P. 2000. Che Guevara, Paulo Freire, and the Pedagogy of Revolution. Lanham, Maryland, U.S.A: Rowman & Littlefield Publishers.

Muotialan asuin- ja toimintakeskus ry. n.d. Luettu 20.5.2015. www.muotiala.fi/toiminta/tuettu-asuminen/alma-yhteiso

Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus ja dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita Prima Oy.

Nurminen, K-M. 2012. Eheyttävä arki, toimiva tuki. Perhehoito 5/2012, 16–17. Luettu 1.6.2015. www.perhehoitoliitto.fi/files/79/keinu_seminaari.pdf

Peavy, R.V. 2006. Sosiodynaamisen ohjauksen opas. Helsinki: Psykologien kustannus Oy.

Tampereen yliopisto. 2013. Tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu. Voimaa taiteesta. Malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. Tampere: Tammerprint.

Toijonen, S. 2015. Koditon vasemmistolainen. Jörn Donnerin haastattelu. Kansan uutiset viikkolehti. 20/2015, 18–19.

Uusitalo, H. 1998. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. Helsinki: WSOY.

LIITTEET

Liite 1. Palautelomake

Voit halutessasi jatkaa vastauksia toiselle puolelle lomaketta.

1. Miten koit taideprojektin kokonaisuudessaan? Kuvaile viidellä eri sanalla.
2. Haluatko kertoa kokemuksistasi tässä taideprojektissa enemmän?
3. Millaisia uusia ajatuksia taideprojekti herätti sinussa?
4. Muuttuiko käsityksesi itsestäsi taideprojektin myötä? Jos, niin miten?
5. Olisitko kiinnostunut osallistumaan jatkossakin jonkinlaiseen taideprojektiin?
Millainen se voisi mielestäsi olla?

Palautatko ystävällisesti tämän lomakkeen oheisessa kirjekuoressa 15.5.2015 mennessä nimettömänä. Vastauksia käytän opinnäytetyöni materiaalina. Opinnäytetyö julkaistaan sähköisesti Theseuksessa, joka on ammattikorkeakoulujen yhteinen avoimessa internetissä toimiva opinnäytetöiden verkkokirjasto.

Kiitos vastauksistasi ja osallistumisestasi!

Marja Löytämä

Tampereen ammattikorkeakoulu

marja.loytama@soc.tamk.fi

Liite 2. Haastattelun teemakysymykset

1. Miten näet luovat menetelmät asiakkaan kuntoutumisprosessissa?
2. Mitä luovat menetelmät merkitsevät itsellesi henkilökohtaisesti?
3. Millaisia tuloksia luovien menetelmien käyttö Alma-yhteisössä on tuonut?
4. Miten mielestäsi tätä taideprojektia voisi hyödyntää jatkossa Alma-yhteisössä?
5. Millaisia esteitä luovien menetelmien käytölle on Alma-yhteisössä?

Liite 3. Havainnoinnin runko

1. Tilanteen tunnelma

- alussa
- maalatessa
- sanoja käsiteltäessä
- lopussa

2. Dialogisuus

- tasa-arvoisuus
- läsnäolo
- yhteistyö
- vuorovaikutuksellisuus

3. Osallistuminen tekemiseen

- molemmat suunnilleen yhtä paljon
- asiakas enemmän
- ohjaaja enemmän

4. Ilmeet, eleet, vaikutelma

Liite 4. Suostumus taideprojektissa kerätyn tiedon käyttämiseen tutkimuksessa

Hei! Olen neljännen vuoden sosionomi-opiskelija Tampereen ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyöni taideprojektista Alma-yhteisössä. Valmis opinnäytetyö tulee olemaan julkinen ja se tallennetaan sähköisessä muodossa Theseus-verkkokirjastoon. Theseus on ammattikorkeakoulujen yhteinen avoimessa internetissä toimiva opinnäytetöiden verkkokirjasto.

Opinnäytetyössäni käytettävä aineisto kerätään osallistujilta palautelomakkeella, viiden sanan menetelmällä, josta kerron tarkemmin toimintakerroilla, sekä toiminnasta tekemieni havaintojen pohjalta. Kaikki materiaali käsitellään luottamuksellisesti ja siten, ettei osallistujien henkilöllisyys paljastu. Opinnäytetyön hyväksymisen ja arvioinnin jälkeen kaikki kerätty aineisto tullaan hävittämään. Taideprojektiin osallistuminen on vapaaehtoista.

Suostun, että Alma-yksikön taideprojektin aikana kerättyä tietoa saa käyttää tämän opinnäytetyön tekemiseen. Havainnot on tehty muotokuvamaalauskerroilla. Viiden sanan menetelmällä kerätyt sanat kerätään molemmilta maalauskerroilta. Lisäksi opinnäytetyön materiaalina tulevat olemaan postitettavat palautelomakkeet.

Annan luvan käyttää edellä mainittuja tietoja tämän tutkimuksen suorittamiseen. Kuvan maalaamastani työstä saa julkaista opinnäytetyön yhteydessä.

Taideprojektiin osallistujan allekirjoitus

Päiväys

Kiitos osallistumisestasi!

Opinnäytetyöntekijän allekirjoitus

Päiväys

Marja Löytämä

Tampereen ammattikorkeakoulu

marja.loytama@soc.tamk.fi

Liite 5. Suostumus haastattelumateriaalin käyttämiseen tutkimuksessa

Hei! Olen neljännen vuoden sosionomiopiskelija Tampereen ammattikorkeakoulusta ja toteutan opinnäytetyökseni taideprojektin Alma-yhteisössä. Valmis opinnäytetyö tulee olemaan julkinen ja se tallennetaan sähköisessä muodossa Theseus-verkkokirjastoon. Theseus on ammattikorkeakoulujen yhteinen avoimessa internetissä toimiva opinnäytetöiden verkkokirjasto.

Haastattelumateriaali käsitellään luottamuksellisesti. Opinnäytetyön hyväksymisen ja arvioinnin jälkeen kaikki kerätty aineisto tullaan hävittämään. Taideprojektiin ja haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista.

Suostun, että _____ (päivämäärä) haastattelussa kerättyä tietoa saa käyttää tämän opinnäytetyön tekemiseen.

Taideprojektiin osallistujan allekirjoitus

Päiväys

Kiitos osallistumisestasi!

Opinnäytetyöntekijän allekirjoitus

Päiväys

Marja Löytämä

Tampereen ammattikorkeakoulu
marja.loytama@soc.tamk.fi